

Ik ben de schepping

27 mei 2004, Carnac Managementcentrum

Ik blijf staan dan ben ik wat beweeglijker. De opmerking die je maakte over geluk- en waarheidszoekers is één van de thema's waarover ik het vanavond wil hebben. Denken in zwart of wit of in tegengestelden, is één van de problemen van deze wereld. De werkelijkheid ligt meestal in het midden en dat is heel moeilijk, omdat je dan moet kiezen. Ik voel echt dat ik een waarheidszoeker ben, in die zin dat ik dingen wil uitzoeken om de waarheid te vinden. Die vind je nooit, maar ik ben ook een gelukszoeker en houd van het leven en van gezellig uitgaan, van sport en zwemmen. Ik zoek het allebei en dat evenwicht vinden, is het belangrijkste voor iedereen om zich niet te radicaliseren naar één of de andere categorie.

Ik heb gevraagd of het mag worden opgenomen omdat ik dan - wie weet als dat een beetje lukt - erover kan schrijven. Het is een beetje een test. Verder heb ik in 1976 een keer bij de tewaterlating van een groot containerschip - Prinses Beatrix was de doopster, met een groot gezelschap op een Rotterdamse werf, groots, feestelijk en fantastisch - als President van de onderneming een speech gehouden. Ik had die zorgvuldig voorbereid en op papier gezet - niet dat ik hem ging voorlezen, maar ik had wel aantekeningen gemaakt waarop ik kon kijken. Toen het moment was aangebroken waarop ik werd uitgenodigd om achter de microfoon te gaan staan, ging ik daar vol zelfvertrouwen staan, haalde het papiertje uit mijn zakvergeten. Dat is vanavond dus weer gebeurd.

Ik had haar (KuanYin) ingepakt - zij heeft een bepaalde functie deze avond - ik had boekjes meegenomen en dacht het keurig in een zak te hebben gedaan, ben hierheen gegaan, kom aan en ik denk: verrek, ik ben mijn papieren vergeten. U bent overgeleverd aan mij en ik aan u wat dat betreft. Wat ik graag wil vertellen is een verhaal, niet een lezing of een voordracht, maar een verhaaltje over wat ik heb beleefd de afgelopen 60 jaar. Het klinkt veel, ik tel vanaf 1946 toen ik in Delft ging studeren. Ik was 18 en ik wil u gaan vertellen over wat ik in Delft beleefd heb en daarna. Niet in alle details en ook niet altijd over allerlei persoonlijke belevingen, maar wel wat de levensfasen zijn geweest, achteraf terugkijkend waar ik doorheen ben gegaan. Mij is achteraf duidelijk geworden hoe al die dingen - die ik in Delft heb meegemaakt, en ook later - in elkaar passen. Dat alles hangt met elkaar samen, het is geen loze new age kreet maar ik heb in mijn leven kunnen merken en vaststellen (ik ben nu 76) dat ik de samenhang daarin weer ontdek.

Ik weet niet hoelang het gaat duren - nu ik geen aantekeningen bij me heb misschien langer dan anders - maar ik wil u graag door die verschillende fasen heen nemen en een paar hoofdpunten eruit halen, om daarmee zichtbaar te maken dat wat ik nu ervaar iets heel bijzonders is. Wat allemaal is gebeurd en hoe het in de laatste tien jaar weer tot herkenning heeft geleid. Uiteindelijk heeft het geleid tot mijn wat pretentieuze titel van de voordracht: "ik ben de schepping".

Je hoeft je niet alleen te voelen, want we zijn allemaal de schepping maar ik ben tot die conclusie gekomen na al die jaren, dat het mij vrede, rust en evenwicht geeft. Het is echter lang weggeweest. Ik heb ook wat boekjes meegenomen, die zijn niet om te lezen en ook niet om nu in te gaan bladeren. Het zijn boekjes die ik nog steeds heb en kan terugvinden in mijn bibliotheek. Ik heb ze gelezen op verschillende momenten dat er dingen zijn gebeurd in mijn leven, waarvan ik nu achteraf zeg dat het zeer essentieel is geweest. Gek genoeg heb ik die boekjes nog. Het begint met een boekje dat ik in 1949 heb gelezen, eindigt met boekjes die ik zelf heb geschreven en daarna dan weer een boekje over Kuan Yin. Daar zit een sequentie in. Het gekke is dat ik thuis - ik heb een paar "thuizen" - zeer veel boeken heb en ook gelezen, maar: this is it. Het heeft mij veel tijd en moeite gekost om daar achter te komen.

In 1946 ben ik in Delft gaan studeren, oorspronkelijk chemische technologie. Als ik daarover terugdenk, denk ik dat ik dat ben gaan studeren omdat ik op het gymnasium in Amsterdam gefascineerd was door het vak scheikunde, wat eigenlijk niet scheikunde was maar meer andersom. Je kon uit verschillende stoffes, die allemaal hun eigen kleur en eigenschappen hebben, een nieuw en ander stofje maken, dat plotseling een andere kleur en andere eigenschappen heeft. Je kunt dat een soort transformatieproces noemen. Ik vond dat zo boeiend, dat ik dat graag wilde gaan studeren. Ik ben in Delft gaan studeren, daar heb ik zeven jaar over gedaan en ben in 1953 afgestudeerd. Over die twee belevenissen uit die tijd, wil ik je graag iets vertellen. De eerste is de beleving dat ik op het laboratorium van organische scheikunde bezig was met het maken van preparaten. Opdrachten die behoorden tot het kandidaatsexamen. Organische scheikunde was één van de moeilijkste vakken - dat is geloof ik nog steeds in Delft - bovendien had ik een zeer moeilijke hoogleraar. Als hij je fantastisch vond kreeg je een zes min, dus iedereen trilde voor die man. Eén van de onderdelen van die opleiding was om chemische preparaten te maken en ik was toen bezig met het maken van een kleurstof. Je gaat uit van een aantal basis grondstoffen en je gaat destilleren, filtreren, er vacuüm processen op toepassen en je doet van alles. Na weken komt eindelijk dat kleurtje eruit, had je het fout gedaan, moest je het weer overdoen. Mijn beleving van toen was - dat herinner ik me nog heel goed - dan kwam ik terug op mijn kamer in Delft en in een potje op mijn bureau zat een plantje. Gedurende de tijd dat ik die ene dag op het laboratorium was, was er een bloem ontstaan uit water, lucht, licht en aarde. Deze bloem had een prachtige kleur - het zijn ongelooflijk gecompliceerde kleuren, hoe is het in godsnaam mogelijk als je dat chemisch analyseert - dat uit lucht, licht, water en aarde ieder jaar zo iets weer groeit. Ik heb in Friesland een boerderij waar na achttien jaar op dezelfde plek, al die narcissen ieder jaar weer naar boven komen en dat die gele kleur uit water lucht licht en aarde ontstaat. Terwijl ik met mijn studie bezig was om op een buitengewoon gecompliceerde manier die kleuren ook te

maken, was er iets anders aan de hand wat mij heeft verwonderd. De tegenstelling tussen technologie en ecologie begon toen in mijn brein te ontstaan. Het feit dat er iets mis was, dat er twee werelden waren en dat mijn wereld een andere was dan die van de bloem. Ik heb dat overigens eergisteren - toen ik op bezoek was bij mijn zoon, aan mijn kleindochtertje van zes verteld - dat de bloem die in de tuin stond met die prachtige kleur, is ontstaan uit water, lucht, licht en aarde. Daar heeft ze heel goed naar geluisterd, want vervolgens ging ze naar binnen, rende naar haar pappie met die bloem en zei: “die bloem is gemaakt van licht, lucht, water en aarde”! Ik weet ik niet of ze dit later nog zal onthouden. Het is wel heel iets wonderlijks en nog steeds iets fantastisch wat je niet kunt verklaren, niemand kan dat. Je kunt wel uitvinden wat de samenstelling van die kleur is, de chemische samenstelling, maar hoe dat gebeurt weet niemand. Het is een wonder. Er waren wel meer merkwaardige dingen die je opmerkte.

Eenzijds bijvoorbeeld is het merkwaardig dat de Delftse opleiding heel rationeel is, met maken dingen uitrekenen, berekenen van getallen, tabellen maken en dan op een gegeven moment blijkt dat er geen getal te geven is aan de verhouding van de omtrek en de straal van een cirkel. Het heet dan pi, maar er is geen enkel getal aan dat pi te geven in ons rationele, technische denken. Hetzelfde geldt voor de gulden snede jullie allemaal wel bekend - in het Engels noemen ze dat de devine section (sectio devina). Je neemt een stukje uit een lijn, dan is de verhouding tussen het grotere en het kleinere stukje, hetzelfde als het grote tot het gehele. Het lijkt heel logisch, maar ook daar is geen getal aan te geven. Een paar computeridioten hebben er allerlei programma’s op losgelaten en die komen dan tot tien- of twaalfduizend tot na de komma, maar er komt geen getal uit. In ons getallen denken - dat heeft mij ook beziggehouden - zijn dat dus precies twee werelden. Het laatste aspect waarover ik heb nagedacht - dat kan ik mij ook herinneren uit dit boekje, dat zegt u wellicht niets - is een belangrijke wet in de natuurwetenschap, de tweede wet van de thermodynamica. Het geeft aan dat ieder systeem in ontwikkeling en verandering met de tijd, steeds verder in kwaliteit degradeert. Het is een natuurwet die wij hebben ontdekt, in de modellen waarin we dat hebben ontworpen. Het betekent dat de conclusie was en is - nog steeds van veel mensen - dat als je de tweede wet van thermodynamica toepast op ons heelal, ons heelal uiteindelijk zal uitsterven naar een soort dieptepunt. Dat is niet zo, want je neemt waar dat het niet het geval is, maar het model waarin je werd opgeleid in Delft, was van toepassing op overzichtelijke, door onszelf bedachte en gemaakte dingen. Ze hebben niets te maken met de werkelijkheid. Dat vond ik een wonderlijk iets. Ik ben verder afgestudeerd in de chemische technologie, specifiek in de fysische aspecten van chemische processen. Ik zeg dat omdat ik er straks op terugkom. Dat was mijn afstudeer-richting. Ik weet nog de scriptie waarin je de samenvatting moest schrijven van je conclusies. Ik had in een formule opgeschreven dat het zus en zo was, ik

had dit en dat gedaan; met andere woorden: je schrijft een formule op! Eén van mijn vrienden moest daar heel erg om lachen en zei: “jij zegt dus: met andere woorden... en schrijft een formule op”! Dat was dus helemaal Delft’s.

Een andere ervaring in Delft was dat ik om één of andere reden die ik niet weet, in 1948 een week naar Straatsburg ben geweest naar een Bach festival. In die tijd speelde Albert Schweitzer zelf nog orgel en ik heb daar vijf dagen lang iedere dag de meest fantastische Bach muziek gehoord. Dat heeft mij zo geroerd dat ik vanaf die tijd een absolute Bach freak ben geworden. Waarom roerde mij dat zo, denk ik? Omdat ik ook waarnam dat er twee werelden zijn. De ene is de wiskunde van Bach, dus de discipline van Bach, de zorgvuldigheid, het is allemaal heel technisch. Verder de fantastische instrumenten waarop wordt gespeeld, die zijn gebouwd, dat is allemaal hardware. Daar komt dan muziek uit waarvan je helemaal warm en emotioneel wordt, wat ik nog steeds heb als ik Bach hoor. Dus de wereld van de wiskunde en van de ratio aan de ene kant, en aan de andere de wereld van de emotie, warmte en verrassingen die Bach in zijn muziek heeft. De discontinuïteit, de onvoorspelbare dingen die daarin voorkomen. Die twee dingen zijn in mijn hoofd blijven hangen toen ik Delft verliet. Dan komt er - wat ik zelf maar ‘radiostilte’ noem - want ik moest carrière maken, ben getrouwd en heb kinderen gekregen. Tien jaar lang is er niets gebeurd, er is natuurlijk wel wat gebeurd, maar in het nadenken over dit soort wonderen niet en er is ook niets terug te vinden. In Delft heb ik in 1949 wel dit boekje gelezen en die man heeft voor mij de eerste aanleiding gegeven dat er een verschil is in de wetten van de natuur en die van de techniek. Het was een bioloog die dat schreef, een Fransman, Lecomte du Nouÿ. Het was voor mij de eye-opener dat er twee werelden zijn, die bij elkaar horen.

In mijn tijd - in Delft althans - heb ik nooit iets over ecologie of natuur geleerd. Daarom vind ik het ook zo wonderlijk dat de wetenschappen die je daar leert, natuurwetenschappen heten. Het waren gewoon wetten die wij hebben bedacht, aan de hand van waarnemingen of bedenksels. Dan komen er twintig jaar van ontdekkingen. Het begint in 1963 met dit boekje. Er staat ook met mijn handschrift in: lente 1963. “Het verschijnsel mens” van Teilhard de Chardin. Hij beschrijft niet alleen de samenhang van zogenaamde tegengestelden, maar speciaal wetenschap en religie. Ook het tijdselement in de evolutie beschrijft hij, op een voor mij ongelooflijk inspirerende manier, dat ik verder een ‘addict’ van die man ben gebleven. Ik heb bijna alles van en over hem gelezen en heb ook wat over hem geschreven. Teilhard de Chardin heeft mij geïnspireerd om na te denken, niet alleen in samenhang maar ook in tijd. Er is een evolutieproces aan de gang, waarvan hij beschrijft dat als je de gang bekijkt naar het eerst ontstane atoom in de geschiedenis, doorgaat naar vandaag, zie je dat na atomen moleculen zijn ontstaan, na moleculen organismen, iedere keer

ontstond er een nieuwe verschijning met als laatste de mens. Wanneer een ontwikkeling een bepaalde grens had bereikt, waarboven het systeem wat was ontwikkeld niet meer kon groeien, viel het uit elkaar. Een atoom hoger dan atoomgetal 92 valt uit elkaar. Het proces valt dan uit elkaar, er wordt iets nieuws bedacht, - althans het ontstaat, in de natuur ontstaat dan het molecuul wat weer een totaal andere organisatie, model is - maar de groei is mogelijk geworden door een verandering. Daarna krijg je die verdere groei en zijn wij als mensen het meest gecompliceerde organisme wat er is. Wat hij vaststelde heet complexiteitsbewustzijnswet. Wat houdt dat in? Naarmate de complexiteit verder voortschrijdt in dit hele proces van de evolutie - het bewustzijn in de wereld steeds toeneemt - wordt het bewustzijn bij de mens een zelfbewustzijn. Hij voorspelt dat in de toekomst de complexiteit van de mensheid zal leiden tot een mondiaal bewustzijn. De situatie in deze wereld is niet opwekkend maar wat hij in dat hele proces beschrijft - denk aan de tijd dat ik de afgelopen jaren met water ben bezig geweest - zie je duidelijk een mondiaal bewustzijn ontstaan aangaande het waterprobleem. Dat soort ideeën heeft mij geïnspireerd en beziggehouden, omdat hij in samenhang daarmee zegt hij dat de mens met zijn zelfbewustzijn en zijn mogelijkheden tot nadenken, het nadenken over zichzelf en het bewustzijn ten opzichte van zijn omgeving, in zekere zin een medeschepper wordt. De schepping wordt dan voor een deel medebepaald door de mens zelf. Hij krijgt dus een scheppende functie. Als je daarin gelooft - en dat doe ik - kan het zeer inspirerend werken op de dingen die je in je leven doet. Als je voelt dat je een onderdeel bent van de schepping, en dat je in die schepping iets kan bijdragen/creëren wat bijdraagt aan de ontwikkeling van die schepping, is dat heel mooi.

Een tweede openbaring die zich in mijn leven voerde, is eigenlijk heel gek. In de tweede helft van mijn RSV tijd (1979/1980) was er kabaal in Nederland over de grote onderzee order die RSV zou plaatsen in Taiwan, van ongeveer een miljard gulden. Het was zo dat je als President van de onderneming, hoofdonderhandelaar was. Ik was veel in Taiwan en er waren twee zoons van Chang Kai Check, de ene was President en de andere Generaal. Met de laatste heb ik veel gesprekken gevoerd, zakelijke maar ook wat meer persoonlijke. Hij heeft mij een boekje gegeven dat hij had geschreven wat ging over Tao en zijn interpretatie ervan. Taoïsme heeft dezelfde invalshoek als Teilhard de Chardin, namelijk het zoeken naar verbanden tussen zogenaamde tegengestelden, wat Teilhard deed in zijn gebied. Het Taoïsme heeft het meer als brede filosofische onderbouw, dat tegengestelden - bestaand bij de gratie van elkaar en niet noodzakelijkerwijs tegengesteld - niet radicaal van elkaar zijn gescheiden en blijven, juist een onderlinge uitwisseling nodig hebben.

Die twee ideeën hebben mij ertoe gebracht na te denken over wat ik in Delft heb gezien en geleerd van die twee werelden, wat verkeerd is, die twee werelden

horen bij elkaar. Twee is één, of twee en één is drie, kun je ook zeggen. Het idee van het niet per definitie beschouwen van dualiteiten als radicaal tegengesteld, klinkt zeer conceptueel en filosofisch, maar je kunt het ook vertalen naar de praktijk. Ik schiet snel door dingen heen maar die mijnheer Wego Chang heeft het indertijd ook ingeschreven in 1980 en het heeft mij ertoe gebracht erover na te denken. In die tijd was ik natuurlijk ook bezig met RSV en had ik weinig tijd voor andere dingen dan brandjes blussen, maar het bleef hangen. Ik heb toen ook het boekje de Tao Te Ching gekocht in Taipei en dat is eigenlijk een soort leidraad voor mij geworden wat de Taoïstische filosofie betekent en welke invloed het kan hebben op je leven. Die dingen bleven hangen, indertijd - in 1972 - was er het rapport van de Club van Rome die een beschrijving gaf van de complexiteit van deze samenleving. Als we bepaalde dingen niet op een rijtje gingen zetten, met elkaar in verband zouden brengen en zouden doorgaan met het radicaliseren van bijvoorbeeld economie en ecologie tegenover elkaar, zou er iets fout gaan. Wat mij in die tijd boeide was dat de theorie van Teilhard de Chardin in de ontwikkeling van de complexiteit en bewustzijn, er een aantal wetenschappers waren die ideeën gingen extrapoleren naar de toekomst toe. Ergens tussen 2020 en 2030 zou er een moment van omslag plaatsvinden, vergelijkbaar die van het atoom naar molecuul. De complexiteit van de aardbol, de samenleving en alles wat daar verkeerd of goed gaat, gaat een keer een maximum bereiken en er moet iets gebeuren, waar we overheen stijgen. Het gekke was dat de Club van Rome met diezelfde benadering kwam vanuit hun systeem ‘dynamisch model’, wat dan ook de samenhang tussen verschillende factoren in de samenleving bepaalde. Zij kwam ook tot de conclusie dat als we zo doorgingen (in 1972), één van de scenario’s ergens tussen 2020 en 2040 zou zijn: overshoot collapse. Dan zijn we zover doorgeschoten in de verkeerde richting dat er een soort discontinuïteit gaat ontstaan, daarna hopelijk een betere situatie, maar wel na een hoop ellende. Van het Club van Rome rapport wordt vaak gezegd dat ze slechte voorspellingen heeft gedaan, waarvan nooit iets is uitgekomen. Dan wil ik graag de nadruk leggen op het feit dat de Club van Rome nooit voorspellingen heeft gedaan maar een stuk of twintig modellen heeft gemaakt en gezegd: als het zus is, zou het zo gaan. Het zwartste model was waarvan iedereen zegt dat ze het verkeerd heeft voorspeld. Ze heeft zeker fouten gemaakt en er zijn intussen correcties ontstaan maar de basis van het verhaal was: je kunt niet oneindig groeien op een eindige planeet. Heel simpel.

Ik vond het interessant dat Teilhard de Chardin met zijn gedachten over de toekomst, je met alle reserves er een zekere extrapolatie aan zou kunnen geven; dat als die op dezelfde tijd uitkomen, er iets fout zou kunnen gaan. Wat was nu mijn beweegreden om er goed over te gaan nadenken? Omdat ik in miniverband hetzelfde had meegemaakt bij RSV. Daar wisten alle mensen die erbij betrokken waren, inclusief ikzelf maar ook de overheid, ondernemingsraden, de vakbonden, dat het

pad van de RSV naar een catastrofe zou leiden. Men was zo gebiologeerd door het vasthouden van de scheepsbouw in Nederland als traditioneel oud vakmanschap - wat ook waar was - dat het wel een keer goed zou komen met de wereldproblematiek. Als we van alles deden om in leven te blijven, zou er een moment komen dat we weer konden leven. In 1979 was het voor mij duidelijk dat dit niet reëel was. We hebben er echter met zijn allen niets aan gedaan en het is dus fout gegaan. Het is een minivoorbeld waarvan ik dacht dat als we in 2020-2040 een breekpunt zouden kunnen bereiken, ik niet in dezelfde fuik zou vallen als destijds met RSV, dat ik er verder niet over nadenk en zeg dat het wel goed zou komen, maar zeg: “wat kan ik doen om het te helpen voorkomen”? Dat waren een paar ontwikkelingen van die tijd.

De fase van die verwondering in Delft werd na die radiostilte van twintig jaar gevolgd door een periode van dingen ontdekken, terwijl je bezig bent met je werk. Toen kwam in 1983 de periode dat RSV omviel en ik dus ook. Toen was de vraag: wat ga je nu doen? Voor mij was heel duidelijk – of je dat achteraf wil zien als een signaal of toeval - maar op dat moment was ik net klaar van die ontdekkingsreis. Ik had geen baan noch inkomen meer van enige betekenis, maar ik stond voor een nieuwe stap. Ik dacht toen nadat ik alles had opgenomen - Tao, Delft en de Club van Rome - wat kun je ermee doen? Eén van de conclusies was: ik ga er iets uithalen, uit dat probleem van radicaal scheiden van categorieën die eigenlijk samenhangen en dat is dus van economie en ecologie. Ecologen spraken niet met economen omdat ze hun vak onverantwoord vonden en omgekeerd. Toen heb ik besloten dat onderwerp aan te pakken en terug te gaan naar Taiwan. Die order was uiteindelijk getekend maar terwijl ik er af en toe was, had ik gezien dat het eiland van het economische wonder van het Verre Oosten, snel op weg was naar de ecologische ramp van het Verre Oosten, wat voor een deel nog steeds zo is. Tweeëntwintig miljoen mensen op een oppervlakte van een kwart van Nederland; dan kun je wel nagaan dat daar problemen ontstaan, en dat was ook zo. De grond, het water en de lucht waren vervuild, het was werkelijk verschrikkelijk. Het was een mooi model om het ecologie/economie aspect op los te laten. Als je nu de ecologie dimensie inbouwt in het economische groeisysteem, komt er misschien iets heel anders uit. Dat heb ik dus gedaan en daarover is een rapport geschreven, vier jaar later.

In die periode heb ik veel tempels bezocht en ook met Chinezen gesproken over hun religie en levensfilosofie. Aangezien Taiwan een eiland is wat niet door het communisme indertijd is aangetast, zijn alle tempels nog min of meer in tact, terwijl in communistisch China ze voor het grootste deel zijn verwoest. Nu zijn ze het weer aan het opbouwen. In Taiwan kon je alle oorspronkelijke tempels nog vinden in een mengsel van Boeddhistische, Taoïstische en conventionele levensbeschouwing die overigens nooit van een ‘schepper’ is uitgegaan maar altijd van een ‘schepping’. Voor hun is de schepping een gegeven waarvan wij onderdeel

zijn, er is geen schepper die van buitenaf iets heeft ontworpen, geregeld, leidt of activeert. Dat sprak mij ook aan. In die tempels kwam ik een godin tegen, waarvan ik op dat moment niet wist waarom ik zo was geboeid. Je komt in die tempels allerlei goden en godinnen tegen, maar meestal goden. Meestal ook gevaarlijk uitziende goden waarvoor de bevolking bang is. Er was een godin, tenminste ik dacht dat het een godin was, het is echter een Bodisatwa. In die tempels, zag ik een vrouwenfiguur die iets warms uitstraalde, anders dan je verder in die tempels zag. Je zag ook dat veel mensen uit het volk naar haar toegenen om raad te vragen. Kuan Shih Yin heet ze, dat betekent in het Chinees: zij die de geluiden van de wereld hoort. Ik zal er straks op terugkomen waarom het mij zo boeide. Dat gebeurde toen, maar het was een gebeurtenis die verder niet tot mij doordrong, totdat die RSV tijd was afgelopen en ik dacht wat ik kon doen met datgene wat ik had geleerd. Ik heb toen een boekje geschreven, Tao, Teilhard en Westers denken, uitgekomen in 1986, en daar ben ik dat verband gaan leggen. Ik had namelijk vastgesteld dat er zoveel ideeën die in de Tao te Ching staan, uit een heel andere tijd van 500 vóór Christus zijn genoteerd en zijn ontstaan in de literatuur, die verband vertonen met de basisgedachten van Teilhard de Chardin. Hij heeft echter zevenentwintig jaar in China gewerkt als paleontoloog en die verbinding nooit echt gezien.

Ik heb daarvan een studie gemaakt, het was een ongelooflijk werk moet ik je zeggen, maar wel zeer interessant. Ik heb daar veel experts bij geraadpleegd en één daarvan vond dat ik er zoveel van wist, dat ik er wel een scriptie over kon schrijven voor de Universiteit in Leeds. Zonder dat het mijn bedoeling was, had ik opeens een MA Degree in Theology and Religious Studies. Dat was dus zeer onverwachts. Het eerste deel gaat dus over Tao, Teilhard en wat je ervan kunt leren, het tweede deel gaat over de problematiek van de economische groei en om de onhoudbaarheid van de ecologische dimensie daarin niet mee te nemen. Het klopt niet helemaal» maar serendipiteit houdt in dat je iets zoekt wat je niet vindt en omgekeerd. Via dit boek heb ik dus iets gevonden wat ik helemaal niet zocht. Het heeft me gesterkt en overtuigd in de richting die ik heb gekozen, namelijk het verbeteren van het inzicht dat economie en ecologie geen gescheiden begrippen zijn, maar nauw samenhangen. Ik heb de Ecological Management Foundation (EMF) opgericht in 1990, hetzelfde jaar als Carnac, dus Carnac en EMF zijn even oud. Eerst de verwondering in Delft, daarna de radiostilte en de ontdekkingen waarin niet veel gebeurde. Drie jaar heb ik pauze gehad, dit boek geschreven, nagedacht. Daarna heb ik besloten iets eraan te doen.

Ik ben in de praktijk gestapt en heb veel verwondering, argwaan en zorgen gewekt bij mijn oude vrienden in het bedrijfsleven. De verhalen gingen dan ook de ronde dat ik in een oranje pij in een Taoïstische tempel zat te mediteren en in de war was. Als je dan zo’n boek gaat schrijven over Tao, Teilhard en Westers denken, schrikken ze zich helemaal dood. Het betekende een

paar jaar overtuigd en overtuigend overkomen om een entree te krijgen in kringen van het economisch model, die dat ecologische aspect storend, kostbaar en een hinderlijke aanvulling van hun succesvolle model vonden. Ik heb zelf ook gezeten in dat zogenaamde succesvolle model en in mijn tijd in het bedrijfsleven ook nooit veel aandacht besteed aan ecologie. Het was altijd een sluitpost en werd als hinderlijk, links beschouwd, dus politiek incorrect. In die fase kom je dan als ondernemer - die drie jaar niets van zich heeft laten horen - terug, met het verhaal dat we er echt iets aan moeten doen omdat het zo niet verder gaat. De eerste jaren viel dat dus niet zo goed. Uiteindelijk wel, dat is een dankbare periode voor mij geweest, doordat ik zag dat uit dat denken, waarnemen, die bloemen, werelden die uit elkaar lagen en waarin ik was opgevoed, die werelden weer bij elkaar konden worden gebracht. Dat lukte hier en daar, wat fijn was.

Plotseling, out of the blue in het tijdschrift Bres, werd een Kuan Yin beeld aangeboden. Ik had sinds Taiwan altijd de hoop een keer in mijn leven een Kuan Yin in mijn huis te hebben, omdat ik er zo aan was gehecht. Kuan Yin’s achtergrond is dat zij is voortgekomen uit een mengsel van mystiek, mythologie en werkelijkheid vanuit een Polysatwa, uit India, (Avola Kitsvara), daarover kun je in de Lotus Sutra van de Boeddhistische religie lezen. In China is hij binnengekomen en heeft daar ideeën verspreid. Het Taoïsme in China is wat meer vrouwelijk dan mannelijk georiënteerd; het Boeddhisme is meer mannelijk dan vrouwelijk georiënteerd. Niemand kan het helemaal verklaren maar die Avalokitesvara - die man, die dus echt heeft bestaan - is in de mystiek van het Chinese denken omgevormd naar een vrouw. Het betekent ook hetzelfde als Kuan (geluiden, klachten) Shi (de wereld) Yin (horen). Wat is het interessante? Het is een soort androgyn figuur. De symboliek was het samengaan van tegenstellingen, het mannelijke en vrouwelijke.

Het heeft mij ook bewogen om daarover een boek te gaan schrijven, omdat ik uit mijn ervaringen in het bedrijfsleven de indruk had gekregen met economie en ecologie, dat ecologisch denken over het algemeen bij vrouwen makkelijker toegankelijk was dan het economisch denken, en andersom het economisch denken bij mannen. Het leek mij niet logisch want wij zijn allemaal mensen en mensen bestaan ook uit mannelijke en vrouwelijke delen. Blijkbaar is de radicalisering - daar heb je het probleem, man en vrouw waren ook geradicaliseerd - stereotype modellen wat mannen en vrouwen moeten zijn. Het is - naar mijn idee, en dat is nog steeds zo - één van de redenen van de tegenstellingen tussen economie en ecologie. Dat dan zo iemand bij jou binnenkomt! Ik heb een mooie grote houten Kuan Yin, alleen die is te groot en kwetsbaar om hier naartoe mee te nemen, en zij begon - gek genoeg - een rol te spelen in mijn leven. Nadat die praktische jaren (tien jaar met EMF) voorbij waren kwam er weer een nieuwe periode, die de afgelopen acht jaar is begonnen en ik neem aan dat die nog twee jaar duurt (als ik dan nog leef). Ik zit nu middenin die periode van die tien

jaar (van 1996-2006) en is er plotseling van alles gebeurd, waardoor ik begon te begrijpen wat daarvoor heeft plaatsgevonden.

Ik las een artikel in het NRC (1993,1994) over een boek van een Amerikaanse schrijver Eric Lemer, The big bang never happened. Het is een astrofysicus die dit heeft bedacht, een Nobelprijswinnaar - niet deze Lemer want die heeft er een boek over geschreven - maar de Zweedse Alven, die vorig jaar is overleden. Hij had een theorie ontwikkeld over het heelal die klopt met wat de Chinezen zeggen en wat Teilhard zei: er zal nooit een begin noch een einde zijn. Wij leven in eeuwigheid, we werken hier met tijd, maar ervóór en erna is er geen tijd noch ruimte. Wij hebben een perceptie van het heelal wat wij hebben opgebouwd met ons denken en meten en het is iets waarvan je niet kunt zeggen dat het een begin/einde heeft gehad. De Big Bang never happened. Die recensie vond ik interessant. Ik kocht het boek en tot mijn verbazing stond er vanaf bladzijde 37 of zo een stuk of vijf bladzijden van deze fysicus over het feit dat deze theorieën van de heer Alvéñ, kloppen met die van Teilhard de Chardin. Daar werd een hele discussie aan gewijd. Teilhard komt dan op een gekke manier weer terug in mijn leven. Dat is van 1963, dertig jaar later. Ik was daar heel verbaasd over. Het gekste van alles was dat ik in mijn gesprek met Lemer - ik heb hem opgezocht, het was een wetenschapper die in Princeton woonde - hem wat dingen heb gevraagd over Teilhard en aan het einde zei hij: “ik begrijp dat jij uit de industriële wereld komt, ik heb net een patent verleend gekregen op het gebied van ontzouten van zeewater”. Een revolutionaire, nieuwe methode, ecologisch veel beter dan tot nu toe gebeurt, ik weet niet wat ik daarmee moet. Ik zit hier in mijn eentje en heb geen contact met de grote wereld. Kun jij dat uitzoeken”? Dat was het tweede, merkwaardige incident, want het soort technologie die hij had gebruikt voor deze nieuwe methode, was in het kader van het soort werk waarin ik ben afgestudeerd. In 1953 studeer ik af in chemische technologie, met name de fysische metingen van chemische processen, dat is precies wat deze man had gedaan en via een artikel in het NRC via Teilhard, kreeg ik Delft terug.

Dat heeft mij zo geboeid en gefascineerd dat ik mij afvroeg waarom dit gebeurde. Het interessante was dat toen ik afstudeerde ik 25 was en mijn hoogleraar 35; toen dit gebeurde (1995) was ik 63 en die hoogleraar (Hans Kramers) was tien jaar ouder en leefde nog. Ik heb hem opgebeld en verteld dat ik een patent voor mijn neus had liggen, wat mij een beetje bekend was, maar dat het zijn vak was en gevraagd of hij bereid was ernaar te kijken. Dat heeft hij gedaan en gezegd dat het wetenschappelijk verantwoord was, maar technisch heel moeilijk zou zijn.

Via dat proces ben ik uiteindelijk bij TNO terechtgekomen en er loopt nu al vijf jaar lang een onderzoek bij TNO wat zo langzamerhand zes miljoen euro heeft gekost. Ik ben daarvan coördinator en er zitten mensen in uit de disciplines waarin ik indertijd ben opgegroeid.

Ik zit weer tussen m'n Delftse clubje. We hopen dat we binnen nu en twee jaar een behoorlijke demonstratie unit kunnen neerzetten. Overigens is de technologie die we nu hebben ontwikkeld, ook ecologisch verantwoord, dus het past in mijn wens om economisch en ecologisch, technologische dingen in evenwicht te hebben. Dit is een prachtig voorbeeld hiervan. Het loopt nu allemaal en hopelijk kan er in 2005/2006 een demonstratie worden gegeven.

Via dit proces ben ik in de waterwereld terechtgekomen, want ik heb mij afgevraagd of dit het waard was zoveel tijd aan te besteden. Is er een waterprobleem? Tien jaar geleden was het natuurlijk gek dat je jezelf zoiets afvroeg. Dat was er in hoge mate en ik ben daarvan geschrokken. Ik vraag mij nog steeds af hoe het komt dat iedereen zich bezighoudt met het energieprobleem, maar dat heel weinig mensen zich met water bezighouden. Mensen vroegen mij: waarom water? Er is toch voldoende op deze aarde? Dat is ook zo, maar het is heel slecht verdeeld, door bevolkingsdichtheid en klimatologische verschillen zijn er grote gebieden die nu al drie tot vier miljoen doden per jaar opleveren. Het broeikaseffect heeft nog niet één leven gekost, maar daarmee is iedereen bezig. Daarin ben ik mij toen gaan specialiseren.

Via dat water kom ik dan weer terug bij Tao, want als je de Tao te Ching leest zie je dat er drie, vier stukjes in voorkomen die het belang van water in de creatie, als bron van de schepping aantonen. Er zijn verschillende scheppingsverhalen die ik allemaal heb bestudeerd en inert boek heb opgeschreven. Ik kom nog even terug naar Delft, het concert van Bach in het Straatsburg festival; later heb ik in New York in de Carnegie Hall een cantate gehoord Jauzet Gott in alle Ländern en dat overrompelde mij helemaal. Bach had mij weer te pakken. Later heb ik veel andere cantates gehoord. Die twee werelden, Delft en Bach; Bach legt - wat mij betreft - niet alleen een horizontaal verband tussen techniek, discipline, wiskunde, warmte en spiritualiteit. Ik vind dat Bach je uit die dualiteit omhoog laat stijgen. Hij verbindt niet alleen, maar leidt mij naar een andere dimensie. Dat heeft mij aan het denken gezet en ik wil jullie graag naar Bach laten luisteren. Ik ben een paar weken geleden voor het eerst naar de Thomas Kirche in Leipzig geweest, waar de eerste uitvoering van de Mattheüs Passion is geweest. Als je dan in die kerk staat en luistert naar het stukje Erbarme dich - ik kan nu al nauwelijks m'n tranen bedwingen - maar je hart staat stil! Ik geef jullie even rust om ernaar te luisteren.

Ik ben aangekomen in die laatste tien jaar, waarvan er acht zijn verstreken. De waterproblematiek heeft mij zeer beziggehouden. Als we teruggaan naar de praktijk - watermanagement, wat ook onze Kroonprins in het vaandel heeft staan - heeft tot doel te bevorderen dat er schoon en betaalbaar water ter beschikking komt aan alle delen van de bevolking der aarde. Het is een ongelooflijke opgave want als u de cijfers kent, anderhalf miljard mensen hebben geen toegang tot schoon

water en daardoor ontstaan er allerlei ziektes, en tweeënhalf miljard mensen hebben geen toegang tot sanitair water. Dat is dus het grote probleem. Indertijd was ik bezig met een documentaire, uitgezonden in het jaar 2000, een zesdelige documentaire over de waterproblematiek in beeld gebracht op verschillende delen van de wereld, om het bewustzijn van het waterprobleem te bevorderen. Toen was er de Wereld Waterconferentie in Den Haag in 2000, waar we de première hebben laten zien van deze documentaire.

Bij de voorbereidingen anderhalf jaar ervoor, had ik een gesprek met het *organising committee* en vroeg wie er aanwezig zouden zijn op die conferentie. Dat zouden consultants zijn, overheidsinstanties, stichtingen, NGO's enzovoorts, maar het bedrijfsleven ontbrak. Ik heb de suggestie gedaan - die in het begin buitengewoon slecht viel - dat het bedrijfsleven ook bij een dergelijke conferentie diende te worden betrokken, die vanwege hun waterproblemen een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren. Dat viel slecht, omdat nog steeds in die kringen - niet geheel onterecht, op grond van sommige ervaringen - het bedrijfsleven wordt gezien als alleen op winst uitziend en niet op humanitaire oplossingen. Na een maand of zes van discussies hebben ze tegen mijn stichting gezegd: jullie hebben dat gesuggereerd, organiseren jullie het maar!

Ik had net een groot artikel geschreven over de waterproblematiek in de wereld, en Unilever - die bezig was met het opstellen van een corporate water policy - heeft mij gevraagd met hun mee te werken voor Unilever wereldwijd, om te werken aan goed waterbeheer, vanuit hun onderneming gezien. Een onderneming die veel groente koopt, of plantages heeft, die veel irrigatiewater gebruikt, dus op die manier veel water verbruikt. Daarnaast heeft ze 600, 700 fabrieken over de hele wereld die 'waste water' produceren, wat weer moet worden opgeknapt. Verder woon ze zeep, shampoo, wasmiddelen die water gebruiken. Unilever is tot de ontdekking gekomen dat water, een major issue is voor het bedrijf. Ze doen nu op verschillende plekken in het bedrijf - met medewerking van alle medewerkers - aan beter watermanagement. Het heeft natuurlijk ook een economische betekenis, maar daar had tot dan toe, niemand aan gedacht. Dat is het vreemde, het introduceren van het ecologische aspect in het bedrijfsleven leidt vaak tot activiteiten die economisch interessant kunnen zijn. Het bewijst dat ecologie en economie met elkaar samenhangen, alhoewel men dat niet zo zag. Op grond daarvan heeft Unilever gezegd dat zij het voortouw wilde nemen, als wij het in Den Haag zouden coördineren om met een groot aantal bedrijven op te treden. Dat hebben we gedaan en het is drie jaar later (vorig jaar in Kyoto, Japan) nog een keer gebeurd. Daarin heeft mijn stichting en ikzelf, buitengewoon veel energie en tijd gestopt. Het is niet eenvoudig om dertien bedrijven, allemaal multinationals bij elkaar in één groep, in Den Haag en Kyoto een presentatie te laten geven wat het bedrijfsleven doet en kan doen. Het zijn allemaal verschillende culturen en talen. Het is een hell of a job

geweest, heel interessant, maar ik ben er een beetje moe van geworden, dus ik heb gezegd dat ik het geen derde keer doe (Mexico 2006) en het overgedragen aan het World Business Council. Het is één van de activiteiten van de stichting geweest.

Terugkomend op het verhaaltje van die ontzouting; dat is ook uitgegroeid tot een zeer omvangrijk project waarmee EMF bezig is. Zo zijn er in mijn stichting een aantal dingen ontstaan die ik van mijn leven nooit had verwacht, noch gepland. Het ontstaat dan blijkbaar dat als je met zoiets bezig bent, met de overtuiging dat er iets mee moet worden gedaan, het ook kan. Al die achtergronden die ik heb geschetst leiden ertoe dat het op zijn plaats valt. Als je mij tien jaar geleden had gevraagd of de stichting dit soort dingen zou gaan doen, had ik gezegd dat het er niet zou inzitten, omdat ik niet had geweten hoe het voor elkaar te krijgen. Het ontstaat dus, zoals ik in Indonesië heb geleerd dat beslissingen niet worden genomen, maar ze ontstaan. Bij mij is het ook zo, ik heb geen beslissing genomen met mijn stichting om precies te weten wat ik ging doen, maar het ontstond.

Water heeft dus op allerlei manieren invloed uitgeoefend op de laatste jaren van mijn bestaan met mijn stichting, maar ook in spiritueel opzicht. De verbinding van godinnen, van alle creation stories, maar ook water verbonden met de schepping. In dat verband gaan we een klein grapje uithalen, jullie krijgen allemaal een glaasje water en ik zal vertellen waarom we dat doen. Het heeft te maken met mijn opmerking aan het begin, dat de titel van mijn verhaaltje wat pretentius is, te weten: ik ben de schepping, maar dat wij dat allemaal zijn. Wat ik met dit water wil vertellen, is dat het ontstaan van water in een zeer vroeg stadium in het heelal is gebeurd. Het eerste was waterstof van helium, maar toen er zuurstof bijkwam is er vrij snel water gevormd. Er is ongeveer bekend hoe oud dat water is, hoe lang de ontstaansgeschiedenis is, ongeveer twaalf miljard jaar geleden. Daarna is er in de kosmos - voor zover wij weten - nooit meer een moment geweest dat de condities zo waren dat waterstof en zuurstof, watermolecuul vormde. In feite is het dus zo dat al het water dat in de kosmos aanwezig is, twaalf miljard jaar geleden is ontstaan. In de geschiedenis van het water sinds die tijd, in het begin waren er alleen maar wolken om de aarde, pas in een veel later stadium is het gecondenseerd omdat de temperatuur op de aarde daalde. Al het water dat in de kosmos is maar ook op aarde, is ongeveer twaalf miljard jaar oud. Het leuke vind ik dat als wij een glaasje water nemen wat uit die ene kan komt, wij nu allemaal een gemeenschappelijke noemer hebben, namelijk dat wij een sample hebben van water wat twaalf miljard jaar oud is. Straks plassen we het weer uit, nu hebben wij allemaal hetzelfde water van dezelfde tijd binnen. Zoals u weet bestaan wij voor zeventig procent uit water, dus al het water waaruit wij bestaan, is twaalf miljard jaar oud. Dan zijn er mensen die zeggen - wat past in wat Teilhard de Chardin heeft ontwikkeld - dat de complexity consciencious law betekent dat alles op deze aarde en

ook materie dus een stuk bewustzijn heeft, hij extrapoleert dat, tot grote schrik en paniek van wetenschappers. Eigenlijk hebben alle atomen ook een stukje bewustzijn. Er zijn andere mensen die zeggen dat alle moleculen die door ons lichaam gaan een stukje geschiedenis meedragen. Er zit een stukje geheugen in die atomen en moleculen die weer onze genen vormen. Het is geen dode materie maar erin zit een stuk geheugen, geest. Als je die lijn doortrekt en erin gelooft betekent alles waaruit wij bestaan, al in een ander bestaan, in andere mensen is geweest. Wat dat betreft bestaan wij uit moleculen die net zo lang als de schepping bestaan. Dat leidt mij dan tot de uitspraak: wij zijn de schepping. Het spreekt aan dat wij bestaan uit water dat zo oud is. Er is een Franse filosoof die daarover een boek heeft geschreven, die zegt: ik besta vijftien miljard jaar. Daar zit van alles in wat heel oud is. Dat is één.

Ik heb via dat water ook de Rabobank geadviseerd. Daar is een jaar of acht geleden een water unit opgericht, nadat ik had bijgedragen tot een advies dat de Rabobank zich moest gaan oriënteren op water. Als zij de agri-business bank van de wereld wilden zijn, moesten zij zich met water bezighouden, vooral omdat irrigatiewater één van de grootste waterverbruikers is. De man die van buitenaf is gekozen - vanuit het Waterloopkundig Laboratorium in Delft - werd het hoofd van die watergroep. Hij nodigde mij anderhalf jaar geleden uit in Restaurant Karel V in Utrecht - er waren aardige gasten en hij dacht misschien dat ik die interessant zou vinden - en ik zat naast de Chairman of the Trustees en The Secretary General van deze organisatie. Wij komen te praten over water en wat deze mensen deden en doen, het heet Alliance of Religions and Conservation. Er hebben zich elf religieuze instituten (Islam, Boeddhisten, Hindoe, een heel rijtje) bij aangesloten, om zich gezamenlijk als religies in te zetten voor het behoud van de natuur.

Ik zeg het populair, maar onder het mom dat ze de laatste tweeduizend jaar voornamelijk zijn bezig geweest met het redden van de ziel van mensen, maar niet met het redden van de ziel van de aarde. Dat is een verwaarloosd onderwerp. Op zichzelf weer een interessante gedachte waarbij de stichting is betrokken, maar wat zegt deze meneer naast mij, deze mijnheer Palmer. Toen wij over Taoïsme spraken heb ik hem verteld dat ik hierover een boekje had geschreven en dat ik - van daaruit - bij Kuan Yin was terechtgekomen. Hij zei dat hij het zeer interessant vond omdat hij hierover net een boek had gepubliceerd. Hoe was het in godsnaam mogelijk? Daardoor ben ik mij veel meer gaan verdiepen in Kuan Yin. Daarvoor vond ik het mooi, ik had er iets over gehoord maar mij er niet in verdiept. Door die ontmoeting dus wel en nu zit ik met enige moeite de witte Lotus Sutra te lezen. Het is één van de laatste Sutra's die is samengesteld over de uitspraken van Boeddha, voordat hij stierf. Hoofdstuk vijftiendertig gaat over: hij die de geluiden van de wereld hoort, in dit geval is dat 'zij' in het Chinees. Ik heb me in die historie verdiept en nu begrijp ik ook

waarom ik het zo interessant vond. In de eerste plaats is zij de symboliek van het verbinden van het mannelijke en het vrouwelijke. Tegelijkertijd - via haar mystieke verschijning - is zij de vertegenwoordiger van het Boeddhabeeld van het heelal en alle heelallen die er zijn. Zij heeft emotionele gevoelens in het verbinden van die twee tegengestelden, maar ook in het verbinden van die twee tegengestelden in één met een andere dimensie. Twee werelden in één: de grote wereld. Dat is het verhaal van Kuan Yin.

Kuan Yin

Wat is het verhaal over haar ontstaansgeschiedenis, haar functie als godin? In de Chinese wereld wordt ze de Goddess of Compassion genoemd. Zij symboliseert een witte bloem, de witte lotus. Het verhaal eromheen is dat als je naar een lotus kijkt, ontluikt ze altijd in een moerassige, vieze, zwarte plas. Dat is dan het symbool van de aarde waarop wij leven, rommelig vies en smerig. Uit die ondergrond van modder kan een compleet witte, prachtige bloem ontstaan. Dat is het symbool van Kuan Yin, zij vertegenwoordigt integriteit, schoonheid en zuiverheid. De witte bloem die uit de modder voorkomt, daarvan zegt Boeddha: dat kunnen wij allemaal zijn. Uit die modder waarin wij leven, kunnen wij allemaal een witte bloem worden. Dan kom ik terug op mijn bloemverhaal uit Delft. Ik vind het buitengewoon boeiend dat nu zestig jaar later de bloem in mijn leven terugkomt, als het symbool waarnaar ik heb gezocht. Wel langs een andere weg en manier. Wat Kuan Yin voor mij persoonlijk betekent: in de eerste plaats die verbinding van het mannelijke en het vrouwelijke, anderzijds de opstijging van die dualiteit. Het klinkt ingewikkeld, maar ik bedoel het volgende. Zolang wij op deze wereld zijn - alles wat op deze wereld gebeurt, alle verschijningen - zijn ontstaan vanuit de schepping en zijn in veel gevallen een dualisme. Man/vrouw is een dualisme. Zolang dat op deze aarde het geval is, zal het altijd zo blijven. Dat geldt volgens mij ook voor leven en dood. Dat zijn ook twee radicale categorieën die bij elkaar horen en bij elkaar moeten blijven. Wat er gebeurt, denk, hoop en verwacht is, als je doodgaat, je leven en dood ontstijgt. Het is niet meer een contrast van leven versus dood, maar je ontstijgt die dualiteit. Zoals Bach uit instrumenten techniek en muziek de dualiteit ontsteeg naar een hoger niveau, komen wij vanuit een eenheid van de eeuwigheid van vóór ons bestaan en zijn wij ontstaan vanuit een dualistisch model. Dat zullen wij op zeker moment verlaten als wij weer teruggaan naar de eeuwigheid. Het betekent ook dat je nooit - terwijl je hier op aarde bent - die dingen radicaal moet scheiden. Met andere woorden: materie en geest horen bij elkaar. Ziel en lichaam horen bij elkaar. Op deze aarde is de combinatie van lichaam en ziel mooi. Wat wij straks gaan ontstijgen is die dualiteit. Niet van: dan gaat mijn ziel een eigen leven leiden en is mijn lichaam weg. Volgens mij is het lichaam en de ziel weg, dat is niet erg, want het ontstijgt die dualiteit.

Kuan Yin

Voor mij is het - na die zestig jaar bewegen tussen theorie, concept, mystiek, keiharde werkelijkheid en het feit dat ik niet meer zo jong ben en nadenk over de

dood - een bevrijdende gedachte dat je die verbindingen van dualiteit terwijl je leeft, ontstijgt als je weggaat. Het betekent datje niet hoeft te denken dat de ziel en het lichaam twee verschillende dingen zijn en dat als het lichaam sterft, de ziel alleen overblijft. Ze horen bij elkaar. Dat bedoel ik met de uitdrukking: ik ben de schepping. Enerzijds: het waterverhaal geeft mij het gevoel dat ik onderdeel ben van die schepping. Ik besta uit wat de schepping tot nu toe heeft voortgebracht. Maar ook: de schepping is eeuwig, voor en na mijn verblijf hier. Die dualiteit is hier gegeven, ervoor en erna niet. Plastisch gesproken: je bent hier als man en vrouw, je wordt als man en vrouw beschouwd omdat je lichaam zo is. Als die dualiteit weg is en je in een andere dimensie terugkeert, is dat man/vrouw ook weg. In de fase ervoor en erna zijn we androgyn. Dit is zo'n beetje het hele verhaal.

Kuan Yin

Ik heb nog nooit in mijn leven een gedicht gemaakt, maar anderhalf jaar geleden wel. Dat wil ik u graag voorlezen. In dat gedicht probeer ik aan te geven wat ik vanavond heb verteld.

Kuan Yin

Op zoek naar de weg vind ik wat ik niet zocht, Nu wandel ik daar waar het vroeger niet mocht, Ik dichte de kloof tussen drijven en dromen, Om dichter en dichtbij de oorsprong te komen. Mijn leven werd zichtbaar, mijn ziel onbekend, Mijn komst was toevallig, mijn weg voorbestemd, Het lijf van een man zijn, van warmte en water, Androgyn in mijn ziel zijn, voordien en weer later, Mijn lichaam bestaat uit miljarden atomen, Bij het begin van de kosmos tevoorschijn gekomen, Overal in de schepping zijn zij al geweest Zij schiepen op aarde mijn genen en geest, Zo zijn deze oude en wijze atomen, Door voedsel en water mijn lijf in gekomen, Zij bouwden mijn cellen, hormonen en organen, En doen mij de materie werkelijkheid wanen. Ik ben dus de schepping, ontstaan met de tijd, Mijn taak is vernieuwing tot de tijd mij bevrijdt, Ik ben en verheugen en dat is maar kort, Ik besta al veel langer en ben wat ik word, Ik ben dan de schepping en ben overal, Mijn ziel is het middelpunt in het heelal, Wanneer je daar was of zal zijn of al bent, Dan fluistert jouw engel: world without end, Mijn dank aan de schepping, dat ik hier mag zijn, De schepping waar ik straks weer terug in verdwijn.

Kuan Yin

Dat was het verhaal.

Vragen/opmerkingen:

Kuan Yin

Wat ik leuk vind, is dat alles met elkaar is verbonden. Met je voorbeeld van het water, dat het twaalf miljard jaar oud is en wij daaruit bestaan, is voor mij een extra voorbeeld dat alles met elkaar is verbonden. Dat wij met alles om elkaar heen, reageren. Het bijzondere van water is dat alle boodschappen daarin zitten. Dat als wij vertrekken, we een dualistische, en wat mij betreft materiële wereld achterlaten.

Stikker:

Ik denk niet dat je het kunt splitsen. Wij zijn hier materie en geest, het is één geheel. Als dat ophoudt, houdt het op als geheel. Omdat wij ons niet kunnen voorstellen hoe dat werkt, luister ik naar Bach en voel dat die man mij in de richting brengt, dat ik het dualistisch denken wat ik doe, ontstijg, naar een andere dimensie gaat. Voor mij geeft dat de inspiratie/hoop dat het ook zo gaat als je sterft. Maar dat is persoonlijk, zoals het hele verhaal persoonlijk is.

Kuan Yin

Kent u het gedachtegoed van Erwin Laslo? Dat doet mij eraan denken.

Ik ken het, ik heb ook een paar keer met hem geluncht. Ik weet niet of hij nog leeft. Wel? Ik heb hem een jaar of zeven geleden ontmoet in Stockholm en daarvoor een keer in Hongarije. Hij zit in dat systeem dynamisch denkmodel, maar niet als new age maar als een concrete benadering.

Kuan Yin

U zegt we zijn allemaal lichaam en geest, hoe hij het formuleert is dat we allemaal formatie zijn. Dat vond ik een mooie manier om te beschrijven. U zegt dat het er niet zo goed voorstaat met de wereld. U heeft ook geprobeerd om mensen in het bedrijfsleven te proberen dingen wat breder te bekijken. Aan de andere kant zie je dat het economisch denken en dualisme sterker is dan ooit. Ik hoor niets meer van de Club van Rome en dat soort zaken, het is één en al economie wat hoogtij viert. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Ik denk dat het imago van het bedrijfsleven behoorlijk is geschaad de laatste tijd door al die dingen die zijn gebeurd. Als je niet alleen naar de glossy jaar- en milieuverlagen kijkt, maar naar wat er werkelijk gebeurt, is er een wereld van verschil in vergelijking met 1990, toen ik met mijn stichting begon. In 1990 was het een bijna onbespreekbaar onderwerp om het over de ecologische dimensie in de ondernemersstrategie hebben. Om een voorbeeld te geven: in 1992 heb ik een rondje gemaakt langs alle grote banken in Nederland om hun te overtuigen dat ze de milieufactor mee zouden moeten nemen in hun kredietbeoordelingssysteem. Zowel ter bescherming van zichzelf als van hun klanten. De enige bank die daarop heeft gereageerd en eraan ook iets heeft gedaan was de NMB Bank, later ING. Als je nu naar alle banken gaat en vraagt hoe zij over het milieu denken, zie je dat het heel concreet is ingebouwd. Het is nog lang niet ideaal en er moet nog heel veel gebeuren, maar het is wel heel anders dan vijftien jaar geleden. Alhoewel te langzaam,

verandert het wel. Unilever heeft drie speerpunten: water, duurzame landbouw en duurzame visvangst. Ze hebben samen met het Wereld Natuurfonds een organisatie opgericht die als controleapparaat fungeert voor het feit dat Unilever heeft gezegd: binnen vijf jaar zullen al onze visproducten die in de wereld worden verkocht, zijn gebaseerd op vis die duurzaam is gevangen. Dat doen ze ook echt, hun waterbeleid wordt afgestemd. Op al hun plantages zijn ze nu bezig systemen te gaan uitzoeken die minder water gebruiken en toch de goede productie handhaven. Minder pesticide gebruiken, minder kunstmest. Er wordt naar buiten toe ook over gerapporteerd. Ze zeggen er ook bij: iedereen die hiervan gebruik wil maken, is daar vrij in. Nu zal het ongetwijfeld zo zijn dat door dat te doen er economische verbeteringen optreden, maar de invalshoek is geweest dat het ecologische onderdeel van het bedrijf niet klopte en daaraan iets diende te worden gedaan. Ik neem aan dat u ook voorbeelden kunt noemen die het niet zo goed doen, maar het is wel een trend.

Kuan Yin

Als je naar het mondiale energiegebruik kijkt en je ziet het autopark in Amerika, zuinige auto's, dan is het nog zeer droevig gesteld.

Zoals u weet is het enige materiaal wat de waterstofmotor uitstoot, water. In feite is dit de meest ideale brandstof die er bestaat. Als je kijkt naar de veranderingen op milieugebied in het bedrijfsleven, praat je over periodes van tien, vijftien jaar eer er is begonnen wat zich heeft vertaald naar de werkelijkheid. Er is van alles aan de gang, denk aan zonne-energie. Het splitsen van water in waterstof in zuurstof is tot nu toe een kostbare zaak, maar de technologie staat niet stil. Dat wordt nog wel eens onderschat, want wat je vaak hoort zeggen is dat technologie de oorzaak is van het probleem in deze wereld. Er zijn NGO's die zeggen dat dit zo is, maar in sommige gevallen is het ook de oplossing. Als je bijvoorbeeld kijkt naar de ontzouting van het zeewater; vijf jaar geleden lagen de kosten daarvan in de buurt van drie tot vier dollar per kubieke meter. Doordat het nu een issue gaat worden dat er onvoldoende water is, terwijl er zeer veel zeewater is, gaat de technologie steeds verder. In de laatste vijf jaar is de kostprijs gedaald naar vijftig dollarcent. Dat gaat steeds verder en betekent dat als er dingen onder druk komen te staan, mensen buitengewoon inventief worden. Met technologie moet je oppassen omdat het vaak - zoals ik in Delft heb geleerd - in isolatie wordt ontwikkeld, zonder enige rekening te houden met het effect op de omgeving. Men begint het nu te leren. Afgezien daarvan blijven technologen zeer inventief. Ik vermoed dat de kostprijs van dat water, binnen de komen vijf a tien jaar, lager gaat worden dan nu. Water uit de rivieren en meren halen heeft ecologische slechte effecten, want de waterpeilen zijn aan het dalen, rivieren raken leeg. Er zijn een stuk of zeven grote rivieren die de zee niet meer bereiken, dus er zijn allerlei ontwikkelingen die werking hebben op innovatie. Dat duurt heel lang. Op watergebied zie ik wat er gebeurt, ik geloof er ook in, maar op energiegebied weet ik er te weinig van. De technologie staat

niet stil en binnen vijf, tien, twintig jaar (gek genoeg de periode van de Club van Rome en De Chardin) moet er wel iets zijn gebeurd, want anders loopt het uit de hand. Overshoot collaps scenario. Ik denk dat in de komende periode van tien, twintig jaar nog van alles gaat veranderen.

Alhoewel de technologie heel veel kan, lijkt het een race tegen de klok. Die opwarming van de aarde wel eens zou kunnen leiden tot een ijstijd.

Ik denk dat net zoveel mensen het daarmee oneens zijn. Men weet het gewoon niet, want de resistance van onze aardbol is buitengewoon groot en als wij straks door één of andere ramp van de aardbol verdwijnen, herstelt die aarde zich pijlsnel. We hebben een paar maal near extinctions gehad, daarna is het nog veel beter geworden. Sommige cynici zeggen dat het niet zo erg is dat er een grote ramp komt, want dan vindt er ook weer een vernieuwing plaats.

Betekende uw vertrek bij RSV ook zoïets als een bevrijding?

Achteraf wel. Toen het gebeurde voelde het niet zo, maar het is wel het scharnierpunt geweest dat van alles wat ik van tevoren had opgebouwd, ik plotseling tot bloei kon komen. Iedereen had voorspeld toen RSV omviel: je moet maar even wachten, binnen een paar jaar ben je helemaal opgebrand. Ik wachtte even af, maar in de periode daarvoor had ik duidelijk die link tussen Tao en Teilhard gelegd. Dat deed ik omdat ik veel moest vliegen en lange vliegtijden zijn geschikt om veel te lezen. Op het moment dat het gebeurde - dat is echt waar - heb ik meteen vijf mensen over de hele wereld opgebeld, waarvan ik wist dat ze veel van Tao of/en Teilhard afwisten. Mensen in Amerika, Taiwan, Frankrijk en Engeland, die allemaal een open oor hadden toen ik zei: ik wil een studie maken van dat verband omdat ik denk dat hij het niet heeft gezien. Voor ik het wist was ik er zo mee bezig, dat ik het een storende factor vond om een jaar later voor de parlementaire enquête te verschijnen en toen weer opnieuw moest beginnen. Ook dat overigens - eerlijk gezegd is dat voor mij een bevrijding geweest - want ik heb ten opzichte van het hele publiek, in de soap van RSV - zoals het werd genoemd - mij moeten verklaren hoe ik het hele proces had ondervonden en wat ik ervan had beleefd. Het was dus een zekere therapeutische behandeling die ik toen kreeg van de Nederlandse bevolking. Ik was er vanaf. Toen dat klaar was, voelde ik mij schoon. Toen kon ik met andere dingen beginnen. Ik ben heel gelukkig dat het mij is overkomen. Het had ook anders kunnen zijn.

Ik vind het zo bijzonder dat u zei dat u uw gezinsleven heeft overgeslagen, en dat heeft u in het verhaal ook gedaan, maar als u het wilt vertellen zou ik er graag wat meer over willen weten.

Het is inderdaad opmerkelijk in dit verhaal dat mijn carrière en gezinsleven niet voorkomen. Daarin heeft u gelijk. Op de achtergrond heeft het allerlei functies en rollen gespeeld, maar als ik het heel eerlijk moet zeggen, heeft mijn zoektocht naar waarheid en geluk

zich op dit niveau afgespeeld. Wat dat betreft ben ik een Einzelganger. Ik kan er veel meer over zeggen, maar daaraan heb ik niet zoveel behoefte. Voor het proces wat ik beschrijf heeft het ook niet zoveel betekenis. Het is een onderdeel van mijn leven geweest, mijn baan en gezin. Het heeft in mijn tijd niet die aandacht gekregen, zoals dat nu het geval is. Ik ben van een andere generatie en anderen zullen het wel beter hebben gedaan maar ja, je kunt niet alles goed doen. Dit heeft mij zo geboeid dat ik mij er ook gelukkig en gezond bij voel en een bijdrage kan leveren, waarmee ik ook blij ben. Ik ben heel blij. Ik denk niet dat ik mijn kinderen zo'n verhaaltje heb verteld als ik aan mijn kleindochter vertelde. Dat is dus weer een vooruitgang.

Bevrijdt het u dat er een soort begrip bij het bedrijfsleven begint te ontstaan bij alles wat u heeft omschreven?

Ik heb in mijn achterhoofd wat ik bij RSV heb meege maakt en blijf dus maar aan die bel trekken dat we echt moeten opletten om niet in dat overshoot collapse scenario terecht te komen. Daarin heeft het bedrijfsleven een zeer belangrijke rol en als zij gaat inzien dat ecologisch verantwoord management ook economisch verantwoord is, gaat er van alles veranderen, meer dan wanneer - wat ook belangrijk is - er regelgeving is en wetten worden gemaakt. Dat moet ook allemaal gebeuren maar die zijn meestal vertraagd en moeizaam te controleren. Als het bedrijfsleven van binnenuit gaat ontdekken dat ecologisch verantwoord management ook ecologisch verantwoord is, ben je op weg naar het vermijden. Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet denk dat we het overshoot collaps scenario helemaal kunnen vermijden, daarvoor zijn we al te ver doorgeschoten, maar in plaats van een enorme hobbel die inderdaad tot miljarden doden zou kunnen leiden, denk ik dat we die hobbel behoorlijk kleiner kunnen maken als we de komende tien, twintig jaar er iets aan kunnen doen. Het is een beetje - in het kader van de schepping - dat ik mijn rol voel, maar op de achtergrond en very low key om creatief mee te denken aan dit scheppingsproces waarin we zitten en te zorgen dat het niet fout gaat. Aan de andere kant - dat vindt ik altijd heel moeilijk - er zijn al een stuk of vijf, zes near extinctions geweest op deze aarde. Na iedere extinction is de diversiteit op aarde groter geworden. Mijn gevoel zegt dat je niet bewust moet toewerken naar een overshoot collaps scenario als je dat kunt vermijden.

Hoe denkt u over de situatie in China?

Dat neem je met veel zorg waar, maar wat doe je eraan? Ik heb indertijd het Taiwan project gedaan, dat heette Taiwan 2000 Matching Economie Growth with Evironmental Protection (economische groei met behoud van de natuur). Het heeft heel veel moeite gekost om dat rapport van de grond te krijgen omdat de regering tegen was. Ik heb met de universiteit en buitenlandse experts dat toch gedaan. Toen het rapport uitkwam in 1989 is het gepresenteerd door één van de ministers van het kabinet van Taiwan, dus waren ze het toch met mij eens dat het een belangrijk issue was. Ik heb toen gezegd: “dit hebben we nu gedaan, er gaat

van alles gebeuren, wat ook is gebeurd, laten we nu zo'n studie ook gaan doen op het eiland Kee Moi en nog een ander eiland, als model, dat China straks ook - eerder dan wij - dat ecologische aspect gaat meenemen in hun economische plan”. Dat is vanuit Peking geheel verworpen, enerzijds omdat het Taiwanese project eraan was voorafgegaan, dat kon sowieso niet, anderzijds dat zij in het stadium waren dat ecologie in strijd was met hun economisch model, het kost alleen maar geld en werkt vertragend op de economische groei. Ze zitten nog steeds in dat economische model, alhoewel ze er nu iets meer aan doen. Dat gaat dus - volgens mij - helemaal verkeerd. Ik denk dat we daar een soort RSV kant opgaan.

Dit gaat over Taiwan en China, maar wat wordt er op dit moment aan de toekomstige heren van het bedrijfsleven, dus de huidige economiestudenten, van uw gedachtegoed meegegeven?

Tot voor vijf of tien jaar geleden werd in alle MBA courses van de hele wereld (Europa en Amerika) het aspect milieu niet behandeld. Ik heb met mijn stichting pogingen gedaan om een curriculum te ontwerpen wat op het MBA programma zou kunnen worden behandeld en heb met groot enthousiasme, medewerking gegeven aan het NIMBAS Insituut (Netherlands Institute for MBA Studies). Die hebben een stuk ingebouwd, zodat studenten die tot nu toe alleen maar leerden hoe je met marketing en financiën moest omgaan en niet welk effect het op het milieu had, daarop een invalshoek kregen. In Amerika hebben ze dat ook ontwikkeld, persoonlijk heb ik de indruk dat het nog maar heel weinig aandacht heeft. Het gaat allemaal heel langzaam.

Uw boodschap, het wijzen op verantwoordelijkheid, waar komt dat vandaan?

Ik ben wakker geworden, maar dan vanuit een filosofisch, levensbeschouwelijk punt, wat wel dertig jaar heeft gekost. Het is niet alleen een glossy issue omdat het leuk is, het is fundamenteel. In het kader van de evolutie van onze aarde, waarop wij een zeer grote rol spelen, moeten wij nu zorgen dat het evenwicht - wat helemaal uit de hand loopt - weer wordt hersteld. Dan krijg je een soort verantwoordelijkheidsgevoel en waar dat vandaan komt, weet ik ook niet.

Het is waarschijnlijk door de schepping in mij gelegd. Misschien die watermoleculen, die hier allemaal zitten te vertellen dat het vroeger heel anders was. Er zit iets in mij wat de drijfveer is dat ik dit doe, ik kan het niet anders uitleggen. Ik verdien er niets mee, we zijn een nonprofit foundation. Ik hoef er geen promotie mee te maken, daar ben ik oud genoeg voor, geen sociale geaccepteerdheid. Alles waarmee veel mensen bezig zijn omdat het zo belangrijk is, die weg heb ik al af kunnen leggen. Dan krijg je alle ruimte en tijd om te doen waarvan je zegt: dat is iets waarmee je creatief bezig kunt zijn.

Ik denk, Allerd dat je een heel bijzonder en persoonlijk verhaal hebt neergezet voor ons vanavond. Ik zat vanmiddag aan tafel met één van mijn oude

werkgevers. Ik merkte dat ik heel veel moed nodig had om het ecologische standpunt te verdedigen waarmee ik hier bezig ben. Het vergt héél veel moed om erover te beginnen en als ik dan zie dat jij hiermee tien jaar geleden bent begonnen, dan is er veel veranderd door, onder andere, mensen als jij. Mensen die zeggen: ik ga ermee aan de slag. Het geeft mij weer moed het verder te gaan brengen. Daarvoor wil ik je bedanken. Heel bijzonder hoe je dat hebt gedaan. Marian en ik hebben bedacht wat voor bedankje we gaan geven. Marian zegt altijd: dat wat ik je ga geven heeft geen pootjes, kan niet naar de kraan lopen en zelf water gaan halen, daarvoor moeten we zorgen. Dat sluit mooi aan bij jouw verhaal. Ik geef je iets wat water en zorg nodig heeft en ik ga het pakken en aan je geven. Deze hebben we voor je uitgezocht om op één van je plekken in de wereld, in één van je huizen neer te zetten en te koesteren. Je hoeft alleen maar water, aarde, licht en lucht te hebben en voor je het weet hangen er fetten aan. Daarnaast willen we je nog iets anders aanbieden omdat het vanavond over dualiteit is gegaan. Het is hiermee begonnen, en ik wil je dit geven als symbool van dualiteit.

Mag ik het openmaken? In Taiwan mag je in het openbaar een cadeau niet openmaken, dat is onbeleefd. Heerlijk, dank je wel.